

*Колісніченко Роман Миколайович,
аспірант кафедри політичних наук
НПУ імені М.П. Драгоманова*

УДК 342.8-053.67:327(477)

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ДЕМОКРАТИЧНОЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (ЧАСТИНА I)

У статті здійснено аналіз особливостей зовнішньополітичної складової електоральної культури українського суспільства, визначено зовнішньополітичні особливості демократичної електоральної культури молоді та необхідні умови її формування в Україні.

Ключові слова: електоральна культура, зовнішня політика, молодь.

В статье произведён анализ особенностей внешнеполитической составляющей электоральной культуры украинского общества, определены внешнеполитические особенности демократической электоральной культуры молодёжи и необходимые условия её формирования в Украине.

Ключевые слова: электоральная культура, внешняя политика, молодежь.

In the article is conducted the analysis of the features of foreign-policy constituent of electoral culture of Ukrainian society, certainly foreign-policy features of democratic electoral culture of young people and necessary terms of its forming in Ukraine.

Key words: electoral culture, foreign policy, young people.

Досвід електоральної поведінки громадян за часи державної незалежності свідчить про значний вплив на успіх кандидатів декларованого ними бачення стратегії зовнішньополітичного розвитку країни. Показовими є відсутність єдності щодо такої стратегії у поглядах більшості та пов'язані з цим не рідко виникаючі протиріччя. Так, виборці Західної та Центральної України традиційно підтримують політиків європейського спрямування, мешканці ж південно-східної частини держави, як правило, голосують за лідерів, із проросійською орієнтацією. У ситуації, що склалася особливої актуальності набуває необхідність дослідження особливостей зовнішньополітичних орієнтацій українських виборців та формування зовнішньополітичної складової демократичної електоральної культури молоді, як основної передумови ефективної реалізації науково обґрунтованої стратегії діяльності української держави на міжнародній арені.

Проблеми реалізації геополітичних інтересів України у східному напрямку досліджували такі вчені як О.Андрєєва, М.Гончар, О.Дергачов, В.Манжола, Л.Масленко, В.Швед, та ін. На питаннях європейської та євроатлантичної інтеграції зосередили увагу Т.Бурлай, І.Вітер, Л.Губерський, В.Мартинюк, О.Палій, Л.Чекаленко, В.Чужиков і т.д. Особливості українського менталітету, політичної культури та ставлення населення до зовнішньої політики вивчали В.Бебик, С.Бойко, М.Головатий, В.Ребало, О.Соскін та ін. Окрім того, системні соціологічні дослідження проведені Центром Разумкова, Українським інститутом соціальних досліджень ім. О.Яременка, Центром „Соціальний моніторинг”, фондом «Демократичні ініціативи», фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» та багатьма іншими соціологічними службами. Проте, зовнішньополітичні орієнтації громадян з позиції формування демократичної електоральної культури залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є аналіз особливостей зовнішньополітичної складової електоральної культури українського суспільства, визначення зовнішньополітичних особливостей демократичної електоральної культури молоді та необхідних умов її формування в Україні. Для забезпечення детального викладу матеріал розділено на дві частини.

Зовнішня політика розглядається як загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює взаємовідносини з іншими державами та інститутами відповідно до потреб,

принципів і цілей її внутрішньої політики [4, с. 222]. Особливості геополітичного становища України, зокрема її розташування на стику цивілізацій між трьома основними центрами впливу (ЄС, США та РФ), зумовлюють виявлення її зовнішньополітичної стратегії у двох основних прямопротилежних напрямках: євразійському та європейському (євроатлантичному).

Враховуючи неможливість одночасної інтеграції до європейських та російських структур українська держава фактично опиняється перед вибором одного з трьох варіантів дій: 1) визнати основним пріоритетом зовнішньої політики розвиток відносин з Росією і країнами СНД та, утворивши з ними спільний торгово-економічний простір і, можливо, військовий союз, відмовитися від проголошеного курсу на входження до європейської спільноти; 2) продовжити процеси європейської та євроатлантичної інтеграції і в такий спосіб вийти з-під російського впливу; 3) не входити до жодного з економічних та військово-політичних об'єднань, декларуючи багатовекторність та рівнонаближений позаблоковий статус. Беручи до уваги наявність серед громадян значної кількості прихильників кожного із перелічених стратегічних напрямків, електоральну культуру вітчизняного суспільства за орієнтацією кандидатів і політичних сил на євроінтеграцію чи зближення зі східними державами слід поділяти на три відповідних типи: євразійську, європейську (євроатлантичну) та нейтральну [1]. При цьому розмежовуючи економічну та безпекову складові інтеграційних процесів, доцільним є поділ кожного із цих типів електоральної культури на економічно-політичний та військово-політичний різновиди.

Так, якщо носії економічно-політичного підтипу євразійської культури виборців симпатизують політикам, що прагнуть до утворення спільного економічного простору з РФ та країнами СНД, то політичні лідери її військово-політичного різновиду закликають до військово-політичного об'єднання з останніми. У той час як представники економічно-політичної європейської культури підтримують кандидатів, котрі відстоюють необхідність набуття Україною статусу країни-члена Євросоюзу, носії військово-політичної є прихильниками вступу до НАТО. За аналогічним принципом здійснюється поділ нейтральної електоральної культури, економічно-політичний різновид якої передбачає вимогу утриматися від економічної інтеграції, військово-політичний – відповідно від військової.

За результатами опитування, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром „Соціальний моніторинг” в усіх регіонах України на запитання «На Ваш погляд, у якому союзі держав було б краще жити народу України: у Європейському Союзі чи в союзі з Росією та Білорусією?» 43,4% респондентів віддали перевагу союзу з Росією і Білорусією, 27% - вважають, що Україна має вибудовувати рівні стосунки з ЄС та РФ, 24,7% - виявилися прихильниками європейської інтеграції і 4,9% опитаних не змогли дати відповідь [3]. Як бачимо, частина опитаних (27 %) не вбачають перспективи у входженні України до запропонованих об'єднань, віддаючи перевагу політиці рівнонаближеності, а отже є носіями економічно-політичної нейтральної електоральної культури.

Поширеність подібних поглядів пояснюється відсутністю стійких симпатій та належної довіри як до східних, так і до західних країн, побоюванням погіршення відносин з одним стратегічним партнером у випадку зближення з іншим, а також появи на цьому ґрунті гострих внутрішніх конфліктів між протилежно спрямованими щодо зовнішньої політики об'єднаннями громадян.

Проте, на думку автора, описаний зовнішньополітичний курс не відповідає національним інтересам української держави. В результаті посилення планетарних глобалізаційних тенденцій (загострення глобальної конкуренції, непередбачуваності світової економіки, зростання ризику бідності серед уразливих верств населення та ін.) значно зростає роль міжнародних союзів, як важливих засобів виживання та розвитку народів. Цим зумовлені інтеграційні процеси в Європі і Америці, об'єднувачі прагнення країн Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії та багатьох інших держав як регіонального так і світового значення. Розробка стратегії геополітики України має здійснюватися із

врахуванням світових викликів та загроз сьогодення, а тому спрямовуватися на включення нашої держави на рівноправних засадах до потужного єдиного ринку, що б надало можливість ефективніше використовувати переваги міжнародного поділу праці, підвищити конкурентоспроможність економіки і рівень життя населення та надійно б гарантувало економічну безпеку і стабільне економічне зростання.

За даними дослідження, проведеного Центром Разумкова в усіх регіонах України на запитання «Який варіант забезпечення національної безпеки України Ви підтримуєте?» 38,2% опитаних виявилися прихильниками вступу України до оборонного союзу з Росією і країнами СНД, 32,6% - розділяють переконання, що українська держава має залишитися позаблоковою країною, 13% - симпатизують євроатлантичній інтеграції і 16,1% респондентів не змогли дати відповідь [10]. Як впливає з означеного, майже третина респондентів (32,6%) схиляються до позаблокового статусу нашої держави. Очевидно, носії військово-політичної нейтральної електоральної культури керуються тими ж міркуваннями, що й противники економічної інтеграції. Але з такою позицією теж можна не погодитися.

Україна, маючи значні природні, транзитні, трудові та інші ресурси й вагоме геополітичне значення на Європейському континенті, характеризується слабкістю збройних сил, які потребують модернізації, відсутністю ядерної зброї та нездатністю власними силами гарантувати безпеку державних кордонів, чим створюється спокуса для потенційних загарбників.

Захоплення військами США території Іраку для реалізації власних енергетичних інтересів, військова втручання Росії у внутрішні справи Грузії з метою збереження енергетичної монополії в регіоні та багато інших воєнних конфліктів є свідченнями того, що використання збройних сил для вирішення зовнішньополітичних питань швидше є нормою сучасного міжнародного життя, аніж винятком. Тому, враховуючи прогнозоване загострення міжнародного протистояння, експерти не виключають можливості розгортання Російською Федерацією військових дій проти України під приводом на зразок відновлення порушених прав російськомовного населення чи статусу Кримського півострова.

Таким чином, для нашої країни існує загроза військових конфліктів з великими державами, перш за все з Росією, за умов відсутності надійних міжнародних гарантій безпеки.

В цілому, окрім територіальних претензій з боку інших країн, до основних зовнішніх загроз України слід віднести вірогідний енергетичний шантаж і політичний тиск, результатом чого може виявитися, наприклад, втрата газотранспортної системи чи корисних копалин у шельфі Азовського і Чорного морів; потік нелегальних мігрантів (90% яких потрапляє через кордон з РФ), контрабанду, торгівлю людьми, тероризм та інші види організованої злочинності; поширення антиукраїнських антидемократичних цінностей, що, зокрема, активно насаджуються російськими та частиною національних російськомовних ЗМІ; ризики природних катастроф; розповсюдження зброї масового ураження тощо.

За таких умов необхідність входження України до організації колективної безпеки, що могло б дешево та ефективно послабити перелічені ризики та гарантувати національну безпеку, є очевидною, чим доводиться помилковість поглядів носіїв військово-політичної нейтральної електоральної культури. Як наведено вище, за даними Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центру „Соціальний моніторинг” найбільша кількість респондентів (43,4%) виявилися прихильниками інтеграції України до союзу Росії та Білорусії, а отже є представниками економічно-політичної євразійської електоральної культури.

За вищевикладеними результатами досліджень Центру Разумкова найбільша кількість опитаних (38,2%) вважають, що українська держава має вступити до оборонного союзу з Росією і країнами СНД і відповідно відносяться до носіїв військово-політичної євразійської електоральної культури.

Як зазначають експерти вказаної соціологічної служби, на запитання «Що найбільше сприяє зближенню України і Росії?», яке було поставлене до мешканців усіх областей

України та Автономної Республіки Крим із можливими трьома варіантами відповідей, голоси респондентів розподілилися наступним чином: 42,7% опитаних основним зближувачим фактором вважають спільне історичне минуле, 41,7% громадян під вирішальним об'єднуючим чинником вбачають родинні зв'язки, 32,5% респондентів наголосили на спільності економічних інтересів, а спільні кордони є основним зближувачим елементом для 30,1% опитаних. При цьому такі фактори як близькість культур та політична воля керівників країн набрали по 24,6% голосів респондентів [6].

Враховуючи результати опитування, можна зробити висновок, що поширення проросійських симпатій серед населення України пояснюється наступними основними факторами:

- спільність історії, військових перемог і поразок, переживань, традицій та стереотипів, наявність спільних кордонів і родинних зв'язків, особливо у південно-східній частині держави, поєднується з мовними, етнічними та релігійними чинниками. Так, в Україні проживає понад 8 млн. 300 тис. росіян, які складають 17,3% населення країни. За даними Центру Разумкова 26% громадян рідною мовою вважають російську, а 28,7% - і російську і українську [8]. Все це у поєднанні з активною діяльністю російських і багатьох вітчизняних російськомовних ЗМІ та політиків зумовлює сприйняття Росії частиною громадян, переважно південно-східних регіонів, як «своїї» рідної за духом країни;

- економіка Росії є більш розвиненою та міцнішою у порівнянні з вітчизняною, чим пояснюється різниця у рівнях життя населення (приблизно у 1,5 – 2 рази). Російська федерація є єдиним монопольним постачальником енергоносіїв (нафти, газу та ядерного палива) та другим після ЄС за значенням торгівельним партнером України. Наведені дані свідчать про важливість співпраці зі східним сусідом, а для багатьох громадян виступають стимулом переважання проросійських інтеграційних прагнень;

- не зважаючи на технологічну слабкість порівняно з НАТО, Російська держава є значно потужнішою за Україну у військовій галузі, що також зміцнює відповідні симпатії;

- окрім того, частину населення приваблює відносна єдність російської владної верхівки на фоні гострої української внутрішньополітичної боротьби та тривалого протистояння між гілками влади.

За даними Центру Разумкова 50,5% громадян України віком від 60 років вважають, що пріоритетним напрямом зовнішньої політики України мають бути відносини з Росією, серед населення у віці 50 – 59 років, а також 40 – 49 років аналогічної думки дотримуються відповідно 50,4% і 38,9% виборців. Серед людей, віком 30 – 39 років та 18 - 29 років такі погляди поділяють лише 35,4% і 31,9% громадян відповідно, натомість більше молодих людей (відповідно 44% та 47,1%) віддають перевагу відносинам з Європейським Союзом [11].

Як бачимо, по мірі зменшення віку опитаних спостерігається тенденція до скорочення кількості прихильників пріоритетності російського вектора, що обумовлено більш об'єктивною поінформованістю та свободою молоді від стереотипів радянського виховання у порівнянні зі старшими поколіннями. Відсутність бажання у значної частини молодих громадян надавати російському зовнішньополітичному напрямку статусу пріоритетності пояснюється наступними аргументами.

- Сучасна Російська Федерація являє собою авторитарну країну, що характеризується особливим статусом чиновництва та кланово-олігархічних угруповань, приниженістю прав людини, відсутністю свободи слова, жорсткою підконтрольністю державній владі засобів масової інформації, репресіями проти опозиції, надмірним впливом кримінальних елементів та багатьма іншими масовими порушеннями принципів демократії. Як засвідчують результати всебічного дослідження «Нації у Транзиті», рівень злочинності та корумпованості РФ є значно вищим, ніж в Україні [2], що породжує серед молоді цілком обґрунтований скептицизм стосовно необхідності входження до російського східноцивілізаційного простору.

- Згідно підрахунків ООН, за рівнем економічного розвитку та добробуту громадян Росія набагато поступається країнам Європейського союзу, в тому числі таким колишнім радянським республікам як Естонія, Литва і Латвія, які обравши шлях демократичних трансформацій, сьогодні за якістю життя посідають відповідно 40, 46 і 48 місце серед країн світу (Росія займає 71 місце) [5]. Потужність російської економіки на відміну від розвинених західноєвропейських економічних систем базується не на високій продуктивності праці, а головним чином на використанні енергетичних запасів та монопольному постачанні енергоносіїв (ціни на які не є стабільними), що не гарантує високих темпів економічного зростання у середньо – та довгостроковій перспективі. Таким чином, стратегія тісної співпраці з Росією являє собою великий ризик та небезпеку для нашої держави, що, у поєднанні із явною недоцільністю входження України до ЄС, яка остаточно вималювалася після вступу до Світової організації торгівлі, негативно впливає на коливання проросійських електоральних симпатій.

- Зацікавлене у збереженні авторитарних порядків, керівництво Росії, не маючи наміру інтегруватися до демократичних інституцій ЄС та НАТО (через їх «надмірну» демократичність), обрало курс на формування блоку залежних і таких же авторитарних країн в межах СНД на противагу Заходу. З цією метою РФ цілеспрямовано проводить агресивну зовнішню політику і в українському напрямку.

- До негативних особливостей сучасних україно-російських відносин у галузі енергетики можна віднести: використання енергетичної залежності України для політичного тиску; традиційне припинення постачання природного газу, яке супроводжується інформаційними війнами; намагання встановлення контролю над українською ГТС і прокладання енергетичних маршрутів в обхід України; примушування українських урядовців до корегування роботи нафтопроводу «Одеса-Броди» у реверсному режимі та нав'язування інших міжнародних угод, які прямо суперечать нашим національним інтересам; штучне затягування переговорів щодо делімітації державного кордону в Азово-Керченській акваторії і демаркації його сухопутної частини, що унеможлиблює розробку власних родовищ корисних копалин та гальмує процеси європейської і євроатлантичної інтеграції тощо.

- Економічні зносини сусідніх країн характеризуються, зокрема, антидемпінговими розслідуваннями, проблемами квотування, ліцензування та інших обмежувальних мір щодо товарів українського виробництва, спрямованих на найбільш чутливі сектори української економіки, консервуванням російськими інвесторами застарілих технологій, а також неодноразовими випадками односторонньої відмови Росії від виконання взятих на себе зобов'язань щодо реалізації низки економічних проектів, у тому числі, спільного будівництва літаків АН-70.

- Вкрай агресивне перешкоджання приєднанню України до плану дій щодо членства в НАТО, що супроводжувалося відкритими погрозами застосування військової сили; порушення вітчизняного законодавства командуванням Чорноморського флоту та міжнародний конфлікт спровокований територіальними претензіями щодо українського острова Коса Тузла є прикладами військово-політичного протистояння двох держав.

Все це, у поєднанні з активною гуманітарно-інформаційною експансією, спрямованою на формування імперської самоідентифікації українського населення (зокрема надання неадекватної негативної оцінки подіям «Помаранчевої» революції та всіляке перешкоджання їх повноцінному завершенню), а також багатьма іншими відомими проявами російської зневажливої агресії, є переконливими свідченнями того, що офіційна Москва розглядає Україну не як рівноправного партнера, а як об'єкта своєї геостратегії, ігноруючи інтереси останнього та намагаючись перетворити незалежну державу на власний колоніальний придаток. Російська імперська політика сприяє усвідомленню молодими людьми неприйнятності інтеграції України у східному напрямку.

З вищевикладеного випливає, що стратегічні погляди представників євразійської електоральної культури також є помилковими.

Беручи до уваги багатомісячну колоніальну історію українських земель у складі Російської Імперії і СРСР та пов'язані із цим стереотипи мислення частини населення, актуальним є поділ електоральної культури громадян України за рівнем залежності від колишньої метрополії на колоніальну, що характеризується симпатіями до кандидатів та політичних сил, котрі виступають за фактичне повернення українській державі статусу колонії, незалежницьку - орієнтовану на власні сили, яка відзначається підтримкою партій та лідерів, котрі захищають ідею повної державної незалежності, та постколоніальну (патерналістську), яка поєднує окремі риси перших двох типів, що виявляється зокрема у підтримці кандидатів та політичних сил - прихильників патерналізму як опіки над слабкою Україною з боку більш потужної Росії [1]. З огляду вищевикладених особливостей розвитку Російської Федерації не виникає сумніву з приводу того, що демократична електоральна культура молоді відноситься до незалежницької.

Традиційно у західних та центральних областях кількість прихильників об'єднання з РФ (носіїв колоніальної електоральної культури) є значно меншою, ніж у Південному та Східному регіонах. За результатами опитування Центру Разумкова на запитання «Якби референдум щодо проголошення державної незалежності України відбувся сьогодні, то як би Ви на ньому проголосували?» у Західному регіоні ідею незалежності підтримали б 87,7% опитаних, у центральних областях – 55,7% респондентів, на Сході та Півдні країни кількість представників незалежницької електоральної культури становила всього 38,6% та 29,6% опитаних відповідно [9].

Відмічена різниця у поглядах зумовлена такими історичними обставинами як тривале перебування українських земель у складі різних держав із різними умовами культурного розвитку, масова денационалізація населення та нашарування радянської ментальності (особливо у Південному та Східному регіонах), в результаті чого виявилася відсутність єдності між орієнтованим на демократичні західноєвропейські цінності національно-патріотичним Заходом та переважно колективістським маргінальним Сходом із поширеними авторитарними тенденціями.

Якщо у 2006 році кількість громадян, які вважали що для України існує загроза від Росії становила 18,0% населення держави, то у 2009 році кількість людей, що поділяли таку думку збільшилася до 21,4% опитаних. У той же час, кількість осіб, переконаних у тому, що такої загрози не існує зменшилася відповідно з 71,5% до 69,9% громадян [7]. Виявлена тенденція до поступового послаблення проросійських симпатій пов'язана в першу чергу із природним збільшенням критично мислячих представників молодого покоління, зростаючою раціональністю електоральної свідомості громадян та підвищенням ступеня агресивності зовнішньої політики Росії по мірі реалізації нашою державою курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Проте, низькі темпи зниження чисельності носіїв колоніальної електоральної культури обґрунтовують необхідність проведення в молодіжному середовищі масової просвітницької діяльності з метою формування незалежницької демократичної електоральної культури молоді.

Література:

1. Колісниченко Р. М. Поняття, структура, типологія та функції електоральної культури молоді // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2009. – Вип. 44. – С. 272 – 299.
2. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. - 2009. - №7. - С. 2-66
3. Політична ситуація у дзеркалі громадської думки: липень 2007 р. - <http://www.uisr.org.ua/monitoring>
4. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.

5. Україна на 85-му місці за рівнем якості життя серед країн світу. - <http://news.liga.net/ukr/news/NU096599.html>
6. Украинско-российские отношения в оценках граждан Украины // Національна безпека і оборона. – 2009. - №4. – С. 72-84
7. Чи існує загроза Україні від...? (перелік; динаміка, 2006-2009). - http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=235
8. Яка мова для Вас є рідною? (динаміка, 2006-2008). - http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=290
9. Якби референдум щодо проголошення державної незалежності України відбувся сьогодні, то як би Ви на ньому проголосували? (регіональний розподіл). - http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=326
10. Який варіант забезпечення національної безпеки України Ви підтримуєте?. - http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=452
11. Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України? (віковий розподіл). - http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=120

Череватий Сергій Володимирович,
здобувач Військового інституту

Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

УДК 327 (477)

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ: ЛІНІЯ ГОРИЗОНТУ ЧИ ФІНІШНА СТРИЧКА?

У статті досліджено базові європейські цінності, їх вплив на життєдіяльність європейських націй, показано можливість їх застосування в Україні.

Ключові слова: європейські цінності, демократія, Євросоюз, європейська спільнота, європейська інтеграція.

В статье исследованы базовые европейские ценности, их влияние на жизнедеятельность европейских наций, показана возможность их применения в Украине.

Ключевые слова: европейские ценности, демократия, Евросоюз, европейское сообщество, европейская интеграция.

The article examined the basic European values, their impact on the vital functions of European nations, shown the possibility of their use in Ukraine.

Key words: European values, democracy, European Union, European community, European integration.

Прихід до влади в Україні нової політичної команди, що стало підсумком президентських виборів 2010 р., своїм наслідком має згортання процесу євроатлантичної інтеграції України. Курс на членство України в НАТО на рівні вищого державного керівництва визнано таким, що не відповідає національним інтересам країни. Розформовано Національний комітет України з питань євроатлантичної інтеграції. Справедливим може виявитися передбачення щодо внесення відповідних поправок в законодавство, зокрема, вилучення з національної правової системи згадок про вступ України до Північноатлантичного альянсу у досяжній історичній перспективі.

Разом з тим, влада не втомлюється повторювати про виправданість і навіть необхідність інтеграції України до Євросоюзу, що на рівні офіційних документів звучить як «інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір» [3]. Відповідно, інформаційне середовище України було й залишається насиченим термінами на кшталт «європейська модель», «європейські стандарти», «європейські цінності» тощо. Активність у